

УДК 331.5

О. Є. ГАЙДАР

аспірант кафедри економічної теорії
та економічних методів управління
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
starrysanches@yandex.ru

ПРАЦЯ ТА ЗАЙНЯТІСТЬ – НАЙВАЖЛИВІШІ ФАКТОРИ ІНКЛЮЗИВНОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Розкрито роль соціально-трудової сфери в забезпеченні інклюзивного соціально-економічного розвитку в умовах глобалізації. Охарактеризовано зайнятість як найбільш важливу форму включення населення країни в інституційне середовище національного господарства та процес суспільного відтворення. Обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення державного регулювання соціально-трудової сфери задля підвищення інклюзивності розвитку.

Ключові слова: інклюзивний розвиток, соціально-трудова сфера, зайнятість, глобалізація, невизначеність, соціально-економічні ризики, державне регулювання.

JEL Classification: E24, J88.

Постановка проблеми. Зростання нестабільності, кризовості та фрагментації суспільства актуалізує потребу пошуку умов та факторів інклюзивного розвитку. Соціально-трудова сфера здатна стабілізувати суспільство на основі включення працездатного населення в процес суспільного відтворення, створення національного багатства через реалізацію та зміцнення трудового потенціалу населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціально-трудових відносин та зайнятості завжди були в центрі досліджень усіх напрямів економічної науки. Вони активно досліджуються й у сучасних умовах вітчизняними та зарубіжними вченими: О. Амошою, В. Гриньовою, А. Гриценко, Т. Заяць,

А. Колотом, М. Кімом, Е. Лібановою, І. Петровою, С. Тютюнниковою, Л. Шевченко та ін. Інклюзивний характер соціально-трудових відносин розглядається в роботах українського дослідника А. Колота [1; 2]. Однак на сьогоднішній день проблема впливу зайнятості на стійкість економіки та суспільства залишається недостатньо дослідженою.

Формулювання цілей. Метою статті є визначення ролі праці та зайнятості в забезпеченні інклюзивного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Соціально-трудові відносини перебувають в епіцентрі глобальних змін і трансформацій соціально-економічних систем. Усі зміни, що відбуваються, необхідно розглядати в контексті феномену глобалізації – головного мегатренду нашого часу. «Цей мегапроцес має не одне обличчя і проявляється він у різних сферах. У нього є свої політичні, культурні, економічні та технологічні аспекти» [3, с. 116].

Відзначимо, що сучасний динамічно глобалізований світ – новий, який не має аналога в історії, етап у розвитку людського суспільства. «Кожен виток розвитку глобалізаційних процесів може внести в характеристику соціокультурної реальності нові якості, стаючи джерелом нових, невідомих раніше в науці проблем» [4, с. 97]. Уже зараз ми зіткнулися з багатьма проблемами, кризами, викликами, що породжують невизначеність і нестійкість суспільства та всіх форм його функціонування. «Невизначеність породжується зростаючим проникненням сучасних суспільств, епоха територіальних кордонів та інших розмежувань змінилася епохою мереж і потоків (ресурсних, інформаційних та інших). Соціальні, ресурсні та інші мережі характеризуються вираженим ядром і надзвичайно розмитою периферією» [5, с. 14]. Складною проблемою, з якою зіткнулося людство в кінці минулого століття, яка посилюється на початку XXI ст., є фрагментація суспільства, його індивідуалізація. Негативний вплив на згуртованість, якість суспільства мають ризики, які, на жаль, стали регулярно і легітимно виробленим суспільним продуктом. Вони стають серйозним випробуванням для суспільства, яке змушене перенаправляти свій потенціал на їх подолання замість пошуку шляхів цивілізованого розвитку. У суспільстві ризику, як зазначає А. Бек, таким нормативом стає безпека на відміну від нормативного ідеалу рівності, пануючого в попередню епоху; ідеальний проект суспільства набуває чітко негативного характеру – не досягнення кращого, як раніше, а запобігання поганому. Це веде до заміни домінуючих цінностей: система цінностей «нерівноправного суспільства» замінюється системою цінностей «небезпечного суспільства», а орієнтація на задоволення нових потреб – орієнтацією на їх самообмеження [6, с. 49].

Про зростаючий вплив на погіршення якості інституційного середовища суспільства, нерозпізнаваність ризиків і нездатність суспільства їм ефективно протистояти йдеться в доповіді Всесвітнього економічного форуму (2011 р.). У ній виділені три категорії ризиків: 1) макроекономічні, що пов'язані з нестримним зростанням фінансових ринків; 2) корупція, організована злочинність і незаконна торгівля; 3) виснаження природних ресурсів. Усвідомлюючи глибину і складність проблеми, світове наукове співтовариство не випадково останнім часом одним із ключових пріоритетів соціально-економічного розвитку називає інклюзивність. Інклюзивність у широкому значенні цього слова слід розуміти як включеність членів суспільства в соціально-економічний розвиток, у систему інститутів, прийняття та дотримання норм і правил, що склалися в даний момент часу. Причому ця включеність вибудовується на єдиній ціннісній платформі. Провідною сферою, що забезпечує високий ступінь інклюзивності, є, за нашою думкою, праця при наявності компліментарних зв'язків зі сферою зайнятості. Про єдність соціального світу, закріпленого працею, пише І. Гобозов: «Ця єдність підтверджується численними історичними фактами з різних сфер історії людства. Вона перш за все підтверджується працею. Коли б не жили люди, вони повинні працювати і створювати матеріальні та духовні блага. Це універсальний закон існування людства» [7, с. 5].

Перехід до ринкової економіки ознаменувався становленням ринку праці як сукупності соціально-трудових відносин з приводу умов зайнятості та участі працівників у суспільному виробництві. Звернемо увагу, що праця не зводиться лише до використання робочої сили: її необхідно розглядати як ефективний спосіб соціалізації людини – спосіб обміну сутнісними силами людей у трудовій діяльності. Включаючись у трудові відносини, людина входить у робочу групу, трудовий колектив і тим самим включається в соціум, набуває і розвиває риси соціальності та власні здібності. Таким чином, роль праці незаперечно велика у створенні основ спільності, згуртованості, єдності суспільства, але за умови досягнення цінності праці самими людьми та державою. Звичайно, праця може бути абсолютно різною й її роль у інклюзивності, ступені зацікавленості в якості суспільного результату може бути різною. Так, відомий американський дослідник Дж. Гелбрейт пише: «Слід чітко констатувати факт принципової важливості, про який рідко згадується в економічній літературі: існує проблема з терміном “праця”. Він застосовується для позначення абсолютно різних, по суті, кардинально протилежних форм людської активності. Праця може приносити захоплення, почуття задоволення, самореалізацію; позбавлена її людина втрачає землю під ногами, відчуваючи себе викинутою з товариства, впадає в депресію або зневіру. Саме

такого роду праця визначає соціальний стан керівника корпорації, фінансиста, поета, вченого, телекоментатора або журналіста. Але крім них існують ще безіменні трудящі маси, приречені на монотонний, виснажливий і сумовитий фізичний труд. Часто доводиться чути думку про те, що хороший робітник отримує задоволення від своєї праці. Такі твердження зазвичай виходять від тих, хто ніколи в житті не займався важкою фізичною працею з економічної необхідності. Термін “праця” означає різко контрастні види діяльності, через свою неоднозначність вона навряд чи має багато аналогів в якій-небудь мові» [8, с. 90–91].

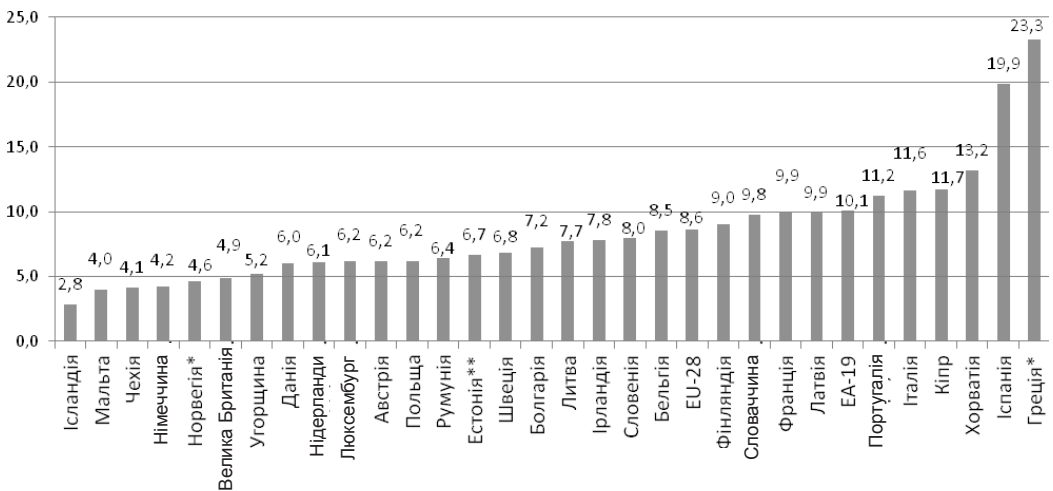
Виділяючи й аналізуючи роль соціально-трудових відносин у встановленні та розширенні інклюзивності соціально-економічного розвитку, слід звернути особливу увагу на застосування міждисциплінарного підходу до дослідження цієї складної проблеми. «Міждисциплінарність – це спосіб, напрям, філософія збагачення, уточнення, розвитку існуючих уявлень щодо явищ, процесів, які є предметом наукового пізнання», – зазначає А. Колот [1, с. 26]. Тільки в рамках міждисциплінарного підходу можна виявити всі складні взаємозв'язки в суспільстві та визначити ефективні мотиви включення членів суспільства в інституційне середовище. Проблема інклюзивності багатомірна і складна. Вважаємо, що логічним ядром, що об'єднує суспільство, створює його цілісність, надає поштовх розвитку, є праця. «Світ без праці – це фантазія, причому небезпечна» [9, с. 102]. Трудова природа людини лежить в основі її фундаментальної сутності. «Економічно активна людина, – зазначає А. Колот, – має як мінімум чотири іпостасі – біологічну, трудову, соціальну та духовну» [1, с. 10]. Вважаємо, що трудова іпостась людини виступала протягом всього історичного процесу і виступає зараз тим інтегральним механізмом, що забезпечує цілісність біосоціодуховної сутності людини. С. Тютюнникова та О. Бервено логічно показують, що гармонізація біологічної, соціальної і духовної складових людського буття шляхом забезпечення логічної єдності їх розвитку є неодмінною умовою людського розвитку та вдосконалення здібностей, а інститут праці завжди виконував у цьому процесі фундаментальну роль [10]. Тому праця як механізм інтеграції біосоціодуховної сутності людини набуває такого істотного значення в сучасних умовах. Праця як провідна форма реалізації фізіологічних потреб людини стає основою репродукції її біологічної іпостасі. Одночасно праця як суспільна діяльність забезпечує соціальний розвиток людини, надає поштовх реалізації її соціальної природи. Абстрактна праця при цьому стає основою інтелектуального та духовного вдосконалення людини. Чим складнішою стає праця, тим більше наповнюється творчою, креативною складовою, тим більший вплив вона здійснює на гармонізацію біологічної, соціальної та духовної сутності людини.

Реалізується трудова природа людини за допомогою зайнятості в суспільно корисній діяльності. У найзагальнішому вигляді під зайнятістю ми розуміємо діяльність громадян, пов'язану із задоволенням особистих і суспільних потреб, яка не суперечить законодавству і приносить, як правило, трудовий дохід. Зайнятість – це не тільки один із найважливіших макроекономічних показників розвитку суспільства та найважливіший елемент соціально-трудо-вих відносин, а й механізм включення працездатного населення в суспільне відтворення. Форми залучення людини в трудову діяльність різноманітні: від простого фізичного примусу до економічного примусу; від реалізації потреби людини в праці як форми реалізації фізичної природи до творчості як вищої форми реалізації креативної природи людини. В історичній ретроспективі насильницький примус до праці (у його крайніх формах – поневолення людини) протримався до XVII ст. і зійшов нанівець у процесі ускладнення трудових функцій, диференціації праці, зростання її інтелектуальної компоненти. Домінуючою формою людських зв'язків усе більше стають ринкові відносини, засновані на конкуренції та приватній власності, закріплені в юридичних, політичних і економічних доктринах (права власності, свобода вибору форм діяльності, свобода конкуренції, свобода переміщення та ін.). Трудовий спосіб життя в таких умовах отримує додаткової невизначеності та ризиковості, хоча й збагачується властивими ринку регуляторами соціально-трудо-вих відносин: особистим інтересом, свободою вибору, конкурентною ціною на робочу силу, вільним пересуванням робочої сили тощо. Однак навіть наявність таких регуляторів не в змозі надати соціально-трудо-вим відносинам характеру інклюзивності, який більш притаманний системам, що здатні забезпечити загальну зайнятість.

Суперечливість сучасних соціально-трудо-вих відносин знаходить відображення в поширенні кризовості та мінливості сфери праці, що призводить до «асиметрії в економічному і соціальному розвитку, нестійкості в найширшому її розумінні, десоціалізації відносин у сфері праці, зниження соціальної згуртованості, поширення соціального відторгнення – усе це тренди, реальність початку нового століття...» [2, с. 3]. Тому ж ринкова економіка супроводжується такою іманентною складовою, як безробіття. З розвитком ринкової системи безробіття поступово розростається від стимулюючого та помірного до надмірного, застійного та руйнівного. Воно стає однією з провідних загроз інклюзивного розвитку, однією з найгостріших соціальних проблем, фактором, що веде до ексклюзії, порушення згуртованості суспільства, причиною втрати творчого потенціалу особистості. «Безробіття не тільки перешкоджає її самореалізації, але й прирікає значну частину населення країн, що розвиваються, на злиденність, провокуючи зростання екстремізму, релігійно-

го фанатизму, расової нетерпимості. Процеси глобалізації ринку праці роблять ці проблеми більш гострими і для країн “золотого мільярда”, в які прямують масові хвилі міграції з менш розвинених країн світу» [11].

Рівень безробіття коливається як між країнами, так і в кожній країні у просторі та часі. Але немає жодної країни, в якій би не було безробіття, навпаки, під впливом часу воно розштовхує соціально-економічні системи, позбавляє їх стійкості та рівноважності, продовжує свій руйнівний вплив на суспільство в цілому та особливо на ті господарства, в яких трапляються безробітні. Безробіття супроводжує ринкові системи не тільки трансформаційних країн, але й економічно розвинених. На рисунку представлено рівень безробіття в країнах Європейського Союзу в 2016 р.

* – квітень 2016 р., ** – травень 2016 р.

Рис. Рівень безробіття у країнах ЄС у червні 2016 р. [12]

Особливо гострим виявляється молодіжне безробіття. У таблиці представлено стан молодіжного безробіття в країнах ЄС.

Т а б л и ц я

Рівень молодіжного безробіття у країнах ЄС та зони євро [13]

Територія	Період				
	06/2015	09/2015	01/2016	03/2016	06/2016
Європейський Союз (28 країн)	9,3	9,0	9,2	9,1	8,4
Зона євро (19 країн)	10,7	10,4	10,7	10,6	9,8
Бельгія	8,1	8,2	8,6	8,1	8,0

Закінчення таблиці

Територія	Період				
	06/2015	09/2015	01/2016	03/2016	06/2016
Болгарія	9,3	7,8	8,6	8,6	6,9
Чеська Республіка	4,8	4,6	4,6	4,1	4,1
Данія	6,0	5,9	6,2	6,2	5,9
Німеччина	4,6	4,3	4,3	4,5	4,2
Естонія	5,9	5,5	6,7	6,9	–
Ірландія	9,8	8,9	8,5	8,2	8,1
Греція	24,9	24,5	25,5	24,7	–
Іспанія	21,8	21,1	21,0	20,9	19,4
Франція	9,8	10,1	10,9	10,3	9,2
Хорватія	14,9	15,6	15,9	14,8	11,9
Італія	12,0	11,2	12,0	12,1	11,4
Кіпр	14,6	13,6	14,1	13,8	11,4
Латвія	9,7	9,6	10,3	10,2	9,5
Литва	9,4	8,1	8,7	8,1	7,6
Люксембург	6,0	6,4	6,7	6,3	5,7
Угорщина	6,8	6,4	6,1	5,8	–
Мальта	5,3	5,3	5,3	4,5	3,8
Нідерланди	6,7	6,8	6,8	6,7	5,9
Австрія	5,6	5,8	6,3	5,9	6,0
Польща	7,1	7,1	7,2	6,8	5,9
Португалія	11,9	12,4	12,4	12,2	10,7
Румунія	6,6	6,6	6,7	6,6	6,4
Словенія	9,0	8,2	9,1	8,7	7,6
Словаччина	11,1	11,4	10,6	10,2	9,6
Фінляндія	10,0	8,4	9,3	10,1	9,3
Швеція	8,5	6,7	7,5	7,7	7,6
Об'єднане Королівство	5,5	5,4	5,0	4,9	–
Ісландія	2,9	3,8	2,8	3,8	2,3
Норвегія	4,5	4,6	4,7	4,8	–
Туреччина	9,6	10,3	11,1	10,1	–
Сполучені Штати	5,5	4,9	5,3	5,1	5,1
Японія	3,4	3,4	3,2	3,3	3,1

На зайнятість як ключову проблему макроекономічної політики звертає увагу лауреат Нобелівської премії з економіки П. Кругман. При цьому він акцентує особливу увагу на негативному впливі безробіття на економіку та

соціум. П. Кругман відмічає, що тривале безробіття деморалізує людину і завдає шкоди її внутрішньому світу. У книзі «Вихід з кризи є» в розділі «Зруйноване життя», присвяченому цій проблемі, автор наголошує на ідеї, що не можна нехтувати безробіттям особливо під час кризи, не можна економити за рахунок скорочення витрат на зайнятість [14].

Ми згодні з висновком, який роблять відомі українські дослідники В. Геєць та А. Гриценко [15], що в Україні безробіттю не приділяється належної уваги. Так, прийнятий у 2012 р. Закон України «Про зайнятість населення», що передбачає ряд заходів, спрямованих на пом'якшення безробіття в Україні, має половинчастий характер. Які ж причини того, що в останні десятиліття в умовах становлення нової системи соціально-трудових відносин ринкового типу так стрімко руйнуються такі важливі для суспільства характеристики, як широке залучення працездатного населення в суспільне виробництво, соціальний захист, справедливість. Причини, що викликають такі процеси в суспільстві, полягають в його фрагментації, індивідуалізації, поляризації та економізації як формі переважання особистих інтересів над суспільними без врахування наслідків, що призводить до високого рівня десоціалізації суспільства. Багато з причин мають глобальний характер і породжені сучасною формою глобалізації. «У наші дні та найближчим часом стане більше і шансів, і небезпек у зв'язку з унікальним накладенням один на одного мегатрендів розвитку, яких ще не знала людська історія: глобалізації, чергової науково-технічної революції, переоцінки культурних, соціальних і політичних цінностей» [2, с. 6].

Кожна з перерахованих характеристик містить у собі величезний потенціал розвитку й одночасно руйнування світу праці. Під цим впливом праця переживає стрімкі зміни. У Доповіді про людський розвиток 2015 «Праця в ім'я людського розвитку» особливу увагу звернено на стійкість праці, яка сприяє зміцненню суспільства. Працюючи спільно, люди не тільки підвищують свій матеріальний добробут і створюють сукупний суспільний продукт, а й накопичують значний обсяг знань, які служать основою культур і цивілізацій. Однак дані Доповіді одночасно розкривають і жахливі речі, які свідчать не тільки про тенденції інтеграції, але й про протилежні [16].

Формування мережевої економіки в умовах глобалізації може об'єднати завдяки аутсорсингу і виробничо-збутовим ланцюжкам працівників і підприємства окремих країн у величезні глобальні мережі. Наприклад, штатними працівниками корпорації Apple є лише 63 тис. робітників, а 750 тис. людей проєктують, продають, виробляють і збирають її продукцію в усьому світі. Поряд з тим, що глобалізація посилює загальносвітове господарство і загальносвітовий ринок робочої сили, ми можемо спостерігати іншу тенденцію – поширення дитячої та неоплаченої, примусової та незареєстрованої праці.

Так, дані Доповіді свідчать, що домашня праця часто стає ареною зловживань. Нерідко роботодавці використовують погрози і примус, щоб виплачувати низьку заробітну плату або не виплачувати її зовсім. Вони можуть змушувати найманих домашніх робітників працювати подовжений робочий день до 18 годин на добу, без вихідних. Умови праці часто незадовільні при мізерному харчуванні та відсутності доступу до медичної допомоги. У світі налічується 168 млн працюючих дітей і 21 млн працюючих, зайнятих примусовою працею [16].

Слід звернути увагу, що науково-технічна революція веде до швидкої зміни поколінь технологій, прискореного становлення нових технологічних укладів і відмирання старих професій. У цьому відношенні можна спостерігати суперечливий вплив науково-технічної революції на ринок праці. З одного боку, зростає потреба у висококваліфікованій робочій силі, людському капіталі, а з іншого боку, виштовхуються з ринку праці величезні маси працівників, чия професія застаріла, і далеко не всі з них (у силу віку, освіти, динамізму) можуть повернутися на ринок праці. З одного боку, сучасні інформаційно-комунікаційні технології втягують, об'єднують, інтернаціоналізують національну робочу силу у світові ринки, а з іншого боку, фрагментують і породжують розриви в якості підготовки, рівнях доходів між певними групами робочої сили. Слід так само згадати про те, що нові технології, не знявши попередні форми відчуження, породжують нові його форми. Одним із таких проявів зростаючого відчуження, що все більшою мірою призводить до незворотних наслідків, стає інформаційне відчуження.

Сучасний різновекторний глобалізаційний процес із його суперечностями, науково-технічна революція, результати якої розподіляються нерівномірно, масові трансформації призводять до того, що більш значні верстви населення виявляються відчуженими від результатів соціально-економічного розвитку. Це проявляється у величезних розривах у доходах і зростанні безробіття та бідності, соціальної ексклюзії. 830 млн людей сьогодні в усьому світі належать до категорії працюючих малозабезпечених (тих, хто проживає менше ніж на 2 дол. США в день), а понад 1,5 млрд – до сфери незахищеної зайнятості, тобто до таких, які не мають гідних умов праці, не охоплені соціальним забезпеченням. У той самий час наростає тенденція багатомільйонних заробітних плат і пенсій («золоті комірці», «золоті парашути»). На частку 80% населення світу припадає лише 6% світового багатства [16].

Наростання асиметрії на ринку праці проявляється як в оплаті праці, так і в її змісті, умовах і формах зайнятості, що призводить до додаткового роз-

хитування соціально-трудової сфери, зростання її нестійкості. Ці процеси ведуть до розширення нестійкості соціально-трудових відносин, прекарізації праці. Ускладнення світу праці є відображенням ускладнення світу економіки в цілому. А. Гриценко звертає увагу на взаємне відокремлення економічного і соціального в процесі розвитку, що робить соціалізацію економіки проблемою, яка виникає кожного разу на новому рівні ускладнення людського суспільства [17, с. 191]. Соціалізація пронизує зайнятість, реалізується через неї, забезпечує її, створює «силу інклюзивності» – залучення населення у сферу трудових відносин. Зайнятість не тільки забезпечує відтворення населення, але і створює умови для особистісного розвитку, а соціалізація виступає як найважливіший чинник нормативного функціонування і стабільності суспільства, необхідної безперервності в його розвитку.

Актуалізація соціалізації в становленні інклюзивного суспільства обумовлюється також наслідками руйнування системи цінностей попереднього етапу розвитку. Глобалізація супроводжується прискореним процесом руйнування культурних, соціальних і політичних цінностей і уповільненим процесом становлення нових. Міжкультурний часовий лаг заповнюється часто рухом у нікуди. Коли, наприклад, вектор розвитку спрямовується в таке русло, як суспільство споживання, коли в системі цінностей людини відбувається величезний перекид. Вищою цінністю стає людина – споживач, а не творець, а праця набуває форми симулякра. Значення ціннісних підстав соціалізації зростає в умовах посилення спроб реформатування суспільної свідомості та суспільних цінностей.

У таких умовах зростає роль держави у формуванні ціннісних пріоритетів розвитку. Падіння престижу праці не тільки руйнує світ праці, але й привносить руйнівний вплив на цілісність людини, гальмує людський розвиток. Державна політика в соціально-трудої сфері повинна поширюватися не тільки за рахунок інструментів регулювання доходів і зайнятості, але й за рахунок ідеології праці, цінності праці, зростання її ролі у підвищенні конкурентоспроможності країни.

Висновки. В останні десятиріччя актуалізується інклюзивний економічний розвиток, за рахунок якого суспільство набуває можливості використовувати потенціал стійкого згуртованого ефективного зростання. У таких умовах праця та зайнятість стають стержневим фактором досягнення такого розвитку. Ураховуючи ці моменти, державна політика країни повинна поширювати зміст й інструменти свого впливу на сферу соціально-трудоих відносин, шукати ефективні методи забезпечення гідної праці для всього працездатного населення країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Колот А. М. Розвиток наук про працю та соціально-трудові відносини на засадах міждисциплінарності / А. М. Колот // Соціально-трудові відносини: теорія та практика : зб. наук. пр. – 2014. – № 1. – С. 7–28.
2. Колот А. М. Трансформація інститута зайнятості як составляюча глобальних змін у соціально-трудоу сфері: феномен прекарізації / А. М. Колот // Ринок праці та зайнятість населення. – 2014. – № 2 (39). – С. 3–6.
3. Колодко Г. В. Куда идет мир: политическая экономия будущего / Г. В. Колодко ; пер. с пол. Ю. Чайникова. – М. : Магистр, 2014. – 528 с.
4. Наумова Г. К. Социокультурная реальность глобализирующегося мира / Г. К. Наумова // Вестн. Моск. ун-та. Сер. Философия. – 2011. – № 3. – С. 86–97.
5. Яницкий О. Н. Социология риска: ключевые идеи / О. Н. Яницкий // Мир России. – 2003. – № 1. – С. 3–36.
6. Beek U. Risk Society: Toward a New Modernity / U. Beek. – L. : SAGE, 1992. – 260 p.
7. Гобозов М. А. Глобализация и примитивизация общества / И. А. Гобозов // Философия и о-во. – 2009. – № 2. – С. 5–19.
8. Galbraith J. K. The Good Society. The Human Agenda / J. K. Galbraith. – Boston ; N. Y., 1996. – 196 p.
9. Heilbroner R. L. Behind the Veil of Economics Essays in Wordly Philosophy / R. L. Heilbroner. – N. Y. ; L., 1988. – 102 p.
10. Тютюнникова С. В. Институциональная архитектура качества жизни / С. В. Тютюнникова, О. В. Бервено // Институциональный механизм преодоления рецессии : кол. моногр. – Ростов н/Д : Содействие – XXI век», 2015. – С. 154–163.
11. Иванов Н. Мировой кризис и рынок труда / Н. Иванов // МЭ и МО. – 2011. – № 11. – С. 3–17.
12. Euro area unemployment at 10.1% [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7601593/3-31082016-AP-EN.pdf/c416f4ad-a1b4-4d29-b0f4-2adc41d4c951>.
13. Indicators to supports to the Europe 2020 strategy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7566774/KS-EZ-16-001-EN-N.pdf/ac04885c-cfff-4f9c-9f30-c9337ba929aa>.
14. Кругман П. Выход из кризиса есть! / П. Кругман ; пер. с англ. Ю. Гольберга. – М. : Азбука бизнеса, Азбука Аттикус, 2013. – 320 с.
15. Геєць В. М. Вихід з кризи (Роздуми над актуальним у зв'язку з прочитаним) / В. М. Геєць, А. А. Гриценко // Економіка України. – 2013. – № 6. – С. 4–19.
16. Доклад о человеческом развитии 2015. Труд во имя человеческого развития [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr15_standalone_overview_ru.pdf.
17. Гриценко А. А. Капитализация и социализация экономики в ретроспективе и перспективе / А. А. Гриценко // Методологія, теорія та практика соціол. аналізу сучас. сусп-ва. – 2009. – Вип. 15. – С. 191–195.

REFERENCES

1. Kolot A. M. (2014) Rozvytok nauk pro pratsiu ta sotsial'no-trudovi vidnosyny na zasakh mizhdystsiplinarosti. Sotsial'no-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka. 1. 7-28.
2. Kolot A. M. (2014) Transformacija instituta zanjatosti kak sostavljajushhaja global'nyh izmenenij v social'no-trudovoj sfere: fenomen prekarizacii. Rynok pratsi ta zajniatist' naselennia. 2 (39). 3-6.
3. Kolodko G. V. (2014) Kuda idjot mir: politicheskaja jekonomija budushhego M. Magistr.
4. Naumova G. K. (2011) Sociokul'turnaja real'nost' globalizirujushhegosja mira. Vestnik moskovskogo un-ta. Filosofija. 3. 86-97.
5. Janickij O. N. (2003) Sociologija riska: kljuchevyje idei. Mir Rossii. 1. 3-36.
6. Beek U. (1992) Risk Society: Toward a New Modernity. L. SAGE.
7. Gobozov M. A. (2009) Globalizacija i primitivizacija obshhestva. Filosofija i obshhestvo. 2. 5-19.
8. Galbraith J. K. (1996) The Good Society. The Human Agenda. Boston – N. Y.
9. Heilbroner R. L. (1988) Behind the Veil of Economics Essays in Wordly Philosophy. N. Y.– L.
10. Tjutjunnikova S. V., Berveno O. V. (2015) Institucional'naja arhitektonika kachestva zhizni. Institucional'nyj mehanizm preodolenija recessii. Koll. Monografija. – Rostov n/D. «Sodejstvie – XXI vek». 154-163.
11. Ivanov N. (2011) Mirovoj krizis i rynek truda. ME i MO. 11. 3-17.
12. Euro area unemployment at 10.1%. Retreved from: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7601593/3-31082016-AP-EN.pdf/c416f4ad-a1b4-4d29-b0f4-adc41d4c951>
13. Indicators to supports to the Europe 2020 strategy. Retreved from: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7566774/KS-EZ-16-001-EN-N.pdf/ac04885c-cfff-4f9c-9f30-c9337ba929aa>
14. Krugman P. (2013) Vyhod iz krizisa est'! M. Azbuka biznesa, Azbuka Attikus.
15. Heiets' V. M. Hrytsenko A. A. (2013) Vykhid z kryzy (Rozdumy nad aktual'nym u zv'iazku z prochytanym). Ekonomika Ukrainy. 6. 4-19.
16. Doklad o chelovecheskom razvitii 2015. Trud vo imja chelovecheskogo razvitija. Retreved from: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr15_standalone_overview_ru.pdf
17. Gricenko A. A. (2009) Kapitalizacija i socializacija jekonomiki v retrospektive i perspektive. Metodolohiia, teoriia ta praktyka sotsiolohichnoho analizu suchasnoho suspil'stva. 15. 191–195.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2016.

А. Е. ГАЙДАР

аспирант кафедры экономической теории и экономических методов управления Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина

ТРУД И ЗАНЯТОСТЬ – ВАЖНЕЙШИЕ ФАКТОРЫ ИНКЛЮЗИВНОГО СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Раскрыта роль социально-трудовой сферы в обеспечении инклюзивного социально-экономического развития в условиях глобализации. Охарактеризована заня-

тость как наиболее важная форма включения населения страны в институциональную среду национального хозяйства и процесс общественного воспроизводства. Обоснованы предложения по совершенствованию государственного регулирования социально-трудовой сферы для повышения инклюзивности развития.

Ключевые слова: инклюзивное развитие, социально-трудовая сфера, занятость, глобализация, неопределенность, социально-экономические риски, государственное регулирование.

О. Ye. HAIDAR

PhD Student, the Department of Economic Theory and Economic Methods of Management, V. N. Karazin Kharkiv National University

LABOUR AND EMPLOYMENT ARE THE MOST FACTOR OF INCLUSIVE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

Problem setting. The growth of instability and crisis of the present stage of development staticize a need of conditions and inclusive development factors searching. The social and labor sphere is capable to stabilize society on the basis of inclusion of the labor force population to the process of public reproduction and a creation of national wealth through the realization and labor potential strengthening of the population.

Recent research and publications analysis. The questions of the social and labor relations and employment have always been in the researching centers of all economic science directions. They also are actively researched in the modern conditions by domestic and foreign scientists. They are A. Amoshey, V. Grineva, A. Gritsenko, T. Zayats, A. Kolot, M. Kim, E. Libanova, I. Petrova, S. Tyutyunnikova, L. Shevchenko, etc.

Paper objective. The aim of an article is determination of labor and employment role on inclusive development ensuring.

Paper main body. The social and labor sphere is in the epicenter of global changes and transformations. In the last decades in the conditions of social and labor system of market type formation its important characteristics as a general involvement of the labor force population in a social production, a social protection, a justice are promptly collapsed. The reasons causing such processes in the society are globalization, informatization, fragmentation and individualization of the society, the decrease in prestige of labor. In such conditions of forming valuable priorities of development the role of the state increases. A decrease in job value destroys not only a professional life, but also integrity of the person. The instruments of state policy in the social and labor sphere have to include not only an income and employment adjustment, but also an ideology of the labor life style. It is necessary to ennoble the role of labor in the increase of country competitiveness and quality of the population life.

Conclusions of the research. Relevance of inclusive economic development is that exactly thanks to it society purchases an opportunity to use the potential of strong solid

effective rise. Labor and employment become rod factors of such development achievement. However it requires the expansion of state policy instruments of the social and labor relations regulation, the search of effective methods of ensuring worthy labor.

Short Abstract for an article

Abstract. The role of the social and labor sphere in ensuring inclusive social and economic development in the conditions of globalization is opened. Employment as the most important form of the population of the country inclusion on institutional environment of national economy and the process of public reproduction are characterized. Suggestions for the state regulation of the social and labor sphere improvement for the increase in inclusivity of development are proved.

Key words: inclusive development, social and labor sphere, employment, globalization, uncertainty, social and economic risks, state regulation.